

Nr 48.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets oljeutvinningsanläggningar vid Kinne-Kleva m. m., given Stockholms slott den 1 februari 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

John Ericsson.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 februari 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, finans- och handelsdepartementen samt med t. f. chefen för socialdepartementet, statsrådet Danielson, och statsrådet Mossberg, anmäler statsrådet Ericsson *fråga om nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets oljeutvinningsanläggningar vid Kinne-Kleva* samt anför härom följande.

Staten förvärvade år 1932 en på enskilt initiativ utförd försöksanläggning för oljedestillation vid Kinne-Kleva å Kinnekulle. Oljeverket, som tillkommit i första hand för att säkerställa marinens behov av flytande bränsle, omhändertohades ursprungligen av marinförvaltningen. Jämlikt medgivande av 1943 års riksdag (prop. nr 25; r. skr. nr 49) överfördes emellertid verket den 1

juli 1943 till Svenska skifferoljeaktiebolaget. Intill tiden för skifferoljeaktiebolagets övertagande av anläggningarna hade riksdagen för utbyggnad av desamma anvisat tillhoppa 11 136 000 kronor. Efter verkställda avskrivningar å de med anlåtande av anslag a kapitalbudgeten uppförda anläggningarna var Kinne-Klevaverket vid tiden för överförandet till bolaget i statsräkenskaperna redovisat till ett värde av 3 239 059 kronor 95 öre. Vid årsskiftet 1942/43 beräknades att vid anläggningen kunde utvinnas ungefär 7 000 ton olja om året.

Svenska skifferoljeaktiebolaget bildades i januari 1941 med ett aktiekapital av 15 000 000 kronor, varav staten tecknade 14 999 400 kronor. År 1942 ökades aktiekapitalet med 11 000 000 kronor till 26 000 000 kronor. Ökningen finansierades genom ett statsanslag å motsvarande belopp. Bolagets verksamhet var ursprungligen förlagd endast till Kvarntorp i Ekeby socken av Örebro län. 1943 års riksdags beslut om överförande till bolaget av anläggningen vid Kinne-Kleva innefattade, att bolagets aktiekapital ökades med 3 200 000 kronor, varvid bolaget utgav däremot svarande aktier till staten.

Utom överförandet beslöt 1943 års riksdag även att för utbyggnad av anläggningarna vid Kvarntorp och Kinne-Kleva såsom lån till skifferoljeaktiebolaget anvisa ett reservationsanslag av 25 600 000 kronor. Av beloppet avsågs 24 700 000 kronor för utvidgning av anläggningarna vid Kvarntorp, 500 000 kronor för omläggning av brytningen vid Kinne-Klevaverket samt 400 000 kronor för utvidgning av bostadsbeståndet vid sistnämnda verk. Syftet med lånet var att skapa ökade förutsättningar för att utvidga den totala årliga oljeutvinningen vid anläggningarna från sammanlagt 37 000 till sammanlagt 81 000 ton, varav 11 000 ton skulle falla å Kinne-Klevaverket. I sin nämnda skrivelse nr 49 framhöll riksdagen vidare, att riksdagen förutsatte såsom självklart att ett nedläggande av ettdera av de båda skifferoljeverken icke skedde utan att frågan härom underställts riksdagens prövning.

I anledning av propositionen nr 157 till 1944 års riksdag efterskänkte riksdagen (r. skr. nr 392) statslånet å 25 600 000 kronor. I samband därmed medgav riksdagen att det bokförda värdet av statens aktieinnehav finge nedskrivvas till 100 kronor. Dessa aktier voro då i statsräkenskaperna upptagna till 29 238 459 kronor 95 öre. Riksdagen godkände samtidigt vissa i propositionen föreslagna principer för prissättning å bolagets produkter.

I anledning av 1944 års riksdags beslut har bolaget i 1944/45 års bokslut använt det genom efterskänkandet av statslånet friställda beloppet av 25 600 000 kronor dels till nedskrivning av anläggningarna dels ock till utjämning av förlust, som balanserats från bolagets första verksamhetsår. I nämnda bokslut äro anläggningarna vid Kinne-Kleva upptagna till ett värde av 2 318 895 kronor 88 öre.

I skrivelse den 20 december 1944 till dåvarande statsrådet Rubbestad anmälde styrelsen för Svenska skifferoljeaktiebolaget, att styrelsen vid handläggning av många frågor av drifts-, underhålls- och investeringsnatur för de båda skifferoljeverken i Kvarntorp och Kinne-Kleva funnit, att det för fat-tandet av riktiga avgöranden vore nödvändigt att kunna taga bestämd hänsyn till om driften vid ettdera eller båda verken skulle uppehållas endast så länge

försörjningsläget på oljemarknaden krävde detta eller om verksamheten borde planeras och ledas så som lämpligen borde ske, därest produktionen skulle fortsätta även efter kriget under en längre tid. För att möjliggöra ståndpunktstagande till denna fråga överlämnade bolaget jämte skrivelsen en promemoria, vari behandlades dels den dittills gångna verksamheten och de resultat, som driften vid de utbyggda anläggningarna väntades giva, sedan fullt fortfarighetstillstånd uppnåts, dels ock de förutsättningar, som funnes att genom rationaliserings- och kompletteringsåtgärder förbättra driftsresultatet. Styrelsen framhöll i promemorian beträffande Kinne-Klevaverket, att även om man utginge från att de utbyggnader vidtoges, som enligt vad man då kände till skulle kunna förbättra driftsresultatet, och vidare valde det mest gynnsamma tillverkningsprogrammet med enbart den rikaste skiffern, erhållen genom underjordsbrytning, samt slutligen dessutom utginge från ett pris på importerad eldningsolja av åtta öre per liter, så finge man likväl en inkomst, som endast till cirka 50 procent täckte utgifterna för oljetillverkningen. Under hänvisning härtill föreslog styrelsen att driften vid Kinne-Klevaverket måtte få nedläggas, så snart försörjningsläget i fråga om flytande bränsle inom landet medgäve detta.

Över skrivelsen och promemorian avgåvos infordrade utlåtanden av överbefälhavaren, kommerskollegium, kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering och 1944 års drivmedelsutredning. Samtliga remissinstanser tillstyrkte eller förklarade sig icke hava något att erinra mot Kinne-Klevaverkets nedläggande under de av bolagsstyrelsen angivna förutsättningarna. Verkets betydelse ur beredskapssynpunkt framhölls emellertid i vissa yttranden.

I skrivelse den 14 februari 1945 underrättades bolagsstyrelsen om att regeringen delade styrelsens uppfattning att skifferoljeverket i Kvarntorp borde betraktas såsom ett normalt långtidsföretag, medan däremot driften vid Kinne-Klevaverket borde nedläggas så snart försörjningsläget i fråga om flytande bränsle medgäve detta. I skrivelsen erinrades därjämte om 1943 års riksdags uttalande i skrivelsen nr 49, att ett nedläggande av ettdera av de båda skifferoljeverken icke borde ske utan att frågan härom underställts riksdagens prövning, varvid framhölls att regeringen därför i sinom tid förväntade definitivt förslag från styrelsen rörande nedläggande av Kinne-Klevaverket.

Med skrivelse den 10 januari 1946 har nu *styrelsen för Svenska skifferoljeaktiebolaget* — under hänvisning till att den situation i fråga om tillgången på flytande bränsle inom landet, som förutsattes i förenämnda skrivelse den 14 februari 1945 numera inträtt — överlämnat en av styrelsen utarbetad promemoria beträffande de ekonomiska förutsättningarna för fortsatt drift vid bolagets anläggningar vid Kinne-Kleva.

Styrelsen har i skrivelsen till en början framhållit, att ett uppehållande av driften vid Kinne-Kleva med oljetillverkning såsom huvudändamål skulle komma att medföra årliga förluster. Styrelsen anholder därför om tillstånd att nedlägga driften därstädes. I samband därmed berör styrelsen frågan om möjligheten att förlägga annan industriell verksamhet vid Kinne-Kleva, var-

vid vissa delar av den befintliga industrianläggningen skulle kunna nyttiggöras.

I promemorian lämnar styrelsen en närmare kalkyl över det beräknade ekonomiska resultatet vid fortsatt drift av anläggningarna i Kinne-Kleva i nuvarande utbyggnad. Härvid har styrelsen icke medräknat ränta å det tidigare nedlagda kapitalet, ej heller avskrivningar å de anläggningar, som gjorts före beslutet vid 1944 års riksdag angående prissättningen på bolagets produkter. Styrelsen anför bland annat följande.

Om driften vid Kinne-Kleva fortsättes i samma omfattning som hittills bör man kunna räkna med att kostnaderna för oljetillverkningen efter kreditering för biprodukter per år bliva enligt nedanstående uppställning.

11 500 kbm olja å 225: 53	kronor	2 593 600
Frakt för råbensin till Kvarntorp 3 450 × 25	»	86 250
Raffineringskostnad i Kvarntorp, 3 100 × 20	»	62 000
Summa kronor		2 741 850.

För närvarande får man räkna med ett försäljningspris fritt verket av cirka 60 kr/kbm för pannbrännolja och cirka 100 kr. för bilbensin. Dessa siffror giva följande totala försäljningsvärde för oljor per år.

8 050 kbm pannbrännolja å 60 kronor	kronor	483 000
3 100 kbm bilbensin å 100 kronor	»	310 000
Summa kronor		793 000.

Förlusten per år kommer alltså att bliva 2 741 850 — 793 000 = 1 948 850 kronor eller cirka 2 000 000 kronor. Det är möjligt, att man genom direkt distribution till förbrukare, som i transporthänseende ligga väl till i förhållande till Kinne-Kleva, kan erhålla ca 80 kr/kbm för pannbrännoljan. I så fall ökas inkomsten med 161 000 kronor och förlusten minskar med motsvarande belopp till 1 787 850 kronor.

Vid angivandet av dessa förlustsiffror bör observeras, att det kommer att dröja ännu någon tid, innan tillverkningskostnaderna verkligen kunna beräknas nå det bottenvärde, som här ansetts gälla, under det att försäljningspriserna redan ligga i nivå med vad som här antagits.

Styrelsen framhåller, att styrelsen även undersökt olika alternativ med modernisering av ugnarna och med upptagande av olika slag av biproduktstillverkning, som kunde tänkas äga rum i direkt samband med skifferoljetillverkning. Styrelsen hade emellertid i samtliga fall kommit till det resultatet, att förlust icke kunde undvikas och att sålunda de nyinvesteringar som måste göras icke kunde förräntas och avskrivas på normalt sätt.

Vad härefter angår den i styrelsens skrivelse berörda frågan om möjligheten att till Kinne-Klevaverket förlägga en industriell verksamhet, som icke vore direkt avhängig av oljeframställningen erinrar bolaget till en början om följande. Personalen vid Kinne-Klevaverket omfattade vid årsskiftet 1945/46 25 tjänstemän och 340 arbetare. Ett sextiotal av arbetarna bebo egna hem. Av dessa ligga omkring 75 procent på ett avstånd av mindre än fem kilometer från verket. Vid verket finnas följande av bolaget ägda bostäder och lokaliteter, som disponeras av där anställd personal, nämligen 54 famil-

jebostäder, 48 rum för ungarlar med 96 liggplatser och gemensamt sällskapsrum, manskapsbyggnad med tvättrum, omklädnadsrum, sjukrum och matsal, lämplig för 150 skiftgående arbetare, mindre manskapsbodar vid varje avdelning samt tvättstuga, gemensam för samtliga anställda. Vidare disponerar Kooperativa förbundet ett marketenteri för 75 på en gång spisande gäster samt en affärslokal.

Med hänvisning till dessa förhållanden framhåller bolaget, att det vore ur social synpunkt angeläget att undersöka möjligheterna att å platsen förlägga annan industriell verksamhet. Styrelsen framhåller, att styrelsen vid en undersökning härutinnan funnit att en fabrikation av stenull syntes ha utsikter att under vissa förutsättningar bli ekonomiskt bärkraftig. Huvudförutsättningen härvidlag vore, att en kvantitet av minst 7 000 ton stenull per år kunde finna avsättning utan väsentlig nedgång av nuvarande priser. En anläggning för stenullsfabrikation vid Kinne-Kleva beräknades kosta omkring 1 765 000 kronor. Härjämte erfordrades ett visst driftkapital, varför igångsättande av en stenullstillverkning vid Kinne-Kleva torde erfordra, att ett belopp om, preliminärt beräknat, 2 500 000 kronor ställdes till förfogande. En anläggning av denna storlek beräknades kunna sysselsätta maximalt 100 man av bolagets personal.

Styrelsen har slulligen anmält, att sedan de priser som bolaget finge tillgodoräkna sig för sina oljeprodukter efter den 1 december 1945 blivit satta i relation till priset på importerad vara en vid Kinne-Klevaverket uppstående förlust icke längre kunde täckas genom överskottsmedel från driften vid Kvarntorp. Styrelsen förutsatte därför, att såväl kostnaderna för nedläggande av driften vid Kinne-Klevaverket som de driftförluster, vilka efter nämnda datum måste uppstå vid verket innan avveckling hunnit genomföras, komma att täckas genom ett särskilt anslag.

Bolagets skrivelse och promemoria ha remitterats till *överbefälhavaren, statskontoret, kommerskollegium, statens arbetsmarknadskommission, statens industrikommission, länsstyrelsen i Skaraborgs län, Sveriges industriförbund, landsorganisationen i Sverige* samt *personalrådet vid Kinne-Klevaverket*. Några yttranden i anledning av remissen ha ännu ej inkommit.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har riksdagen i tidigare sammanhang uttalat ett önskemål att frågan om eventuellt nedläggande av ettdera av skifferoljeverken vid Kinne-Kleva och Kvarntorp måtte underställas riksdagens prövning. De försvarsberedskapssynpunkter, som tidigare under åren talat för ett uppehållande av driften vid oljeutvinningsanläggningen i Kinne-Kleva oavsett kostnaden för framställda produkter, ha numera minskat i aktualitet. Såvitt jag kunnat förvissa mig om är importen av flytande bränslen för närvarande tillfredsställande. Med hänsyn till de i nämnda skrivelse den 14 februari 1945 gjorda uttalandena beträffande oljeverkets vid Kinne-Kleva fortsatta drift och de avsevärda ekonomiska förluster en fortsatt oljeproduktion vid Kinne-Kleva skulle medföra ansluter jag mig till uppfattningen att anläggningen snarast möjligt bör avvecklas.

*Före-
draganden.*

I samband med en avveckling uppstå flera vanskliga problem. Det blir sålunda nödvändigt att överväga frågorna om en ny industri bör anläggas vid Kinne-Kleva, om staten bör driva denna industri eller om verket bör försäljas eller uthyras till enskilt företag, som kan driva den nya verksamheten m. m. Vidare kan ifrågasättas att medel skulle ställas till skifferoljebolagets förfogande såsom kompensation för den ökade förlust, som kan uppstå i samband med avvecklingen av Kinne-Klevaverket. Dessa och andra frågor, som sammanhånga med avvecklingen, torde få anmälas, då remissvaren å bolagets nyssnämnda skrivelse och promemoria inkommit. Redan nu må emellertid nämnas, att det av sociala skäl kan vara motiverat att bolaget vidtager åtgärder för att hjälpa den friställda arbetskraften till andra försörjningsmöjligheter. Även om det allmänna arbetsmarknadsläget för närvarande är sådant, att det icke torde behöva föreligga några större svårigheter för personalen att få annan anställning, kan nämligen behov av särskilda åtgärder uppkomma, såsom att bolaget exempelvis lämnar flyttningsunderstöd eller kompenserar de äldre arbetare vid verket, åt vilka icke kan anvisas arbete på annan ort. I den händelse arbetare, som äro innehavare av egna hem, nödgas flytta från orten kan behov uppstå av viss hjälp i samband med en eventuell försäljning av de egna hemmen. Åtgärder som dessa kunna befinnas motiverade icke blott om någon ny industri, som kan absorbera hela den nuvarande arbetsstyrkan, ej kommer till stånd i Kinne-Kleva utan även i det fall, att en sådan industri kan igångsättas. I sistnämnda fall kan det nämligen dröja så lång tid mellan nedläggandet av oljeverket och den nya industriens start, att det blir nödvändigt för arbetarna att under mellantiden skaffa sig annat arbete, eventuellt på annan ort. Jag förutsätter, att bolagets styrelse söker kontakt med regeringen därest fråga uppstår om mera omfattande stödåtgärder åt den friställda arbetskraften.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att

dels medgiva Svenska skifferoljeaktiebolaget att nedlägga driften vid oljeverket vid Kinne-Kleva,

dels ock medgiva bolaget att verkställa de utgifter, som kunna erfordras för nödvändiga stödåtgärder åt den friställda arbetskraften.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Stig Salomonson.